

EU's brutale og forfejlede kamp mod migranter

EU kæmper med brutale midler for at holde afrikanske migranter fra døren. Men meget af debatten og politikken er baseret på fordomme og myter uden ret meget grund i virkeligheden. Imens har EU faktisk brug for arbejdskraften.

af Jesper Bjarnesen

Det er en underdrivelse at sige, at migration er blevet et centralt tema i forholdet mellem Afrika og Europa. Både i forhold til udviklingssamarbejde, fredsopbygning, terrorbekæmpelse og klimaændringer fylder migration dagsordenen. Forståelsen af hvad afrikansk migration er, bliver imidlertid ofte hængende i det samme forenklede billede af den "illegale migrant", der rejser tværs over Sahara og videre over Middelhavet med hjælp fra menneskesmuglere.

Dette billede gør det ikke bare svært at forstå en irregulær migrants rejse og livsbane; det fordrejer også hvem afrikanske migranter statistisk set er, og hvordan de normalt ankommer til Europa.

For det første foregår den mest almindelige form for udokumenteret migration med fly, hvor migranter kommer ind i EU på et midlertidigt visum og derefter bliver, når visummet er udløbet. For det andet modtager EU cirka 400.000 afrikanskfødte migranter om året ad lovlig vej, oftest gennem en sen flyvning fra en afrikansk hovedstad og en tidlig ankomst til en europæisk storby den følgende morgen, med en

opholdstilladelse eller et turistvisum i hånden. Til sammenligning ankom cirka 125.000 migranter irregulært til Europa i 2021 totalt, med Tunesien (15.675 migranter), Egypten (8.654 migranter) og Bangladesh (7.848 migranter) som de tre største afsenderlande, ifølge UNHCR's hjemmeside.

Afrikanske migranter i Europa er altså, statistisk set, mennesker med lovlig grund til at være her og orden i papirerne. Og de to vigtigste tendenser over de sidste fem år er nok dels, at antallet af irregulære migranter har været forholdsvis stabilt, og dels at det er blevet endnu sværere at komme ind i Europa ad lovlig vej.

Det er slående, når man tænker på, at den samlede afrikanske befolkning voksede med omkring 2,5 procent om året i gennemsnit i denne periode. Selv uden at tage hensyn til sikkerhedskrisen i Sahelregionen, konflikterne i Etiopien og Mozambique og de økonomiske konsekvenser af COVID-19 pandemien og nu Ukrainekrisen ville det være mere oplagt at have set en gradvis stigning af antallet i afrikanske migranter. Men det er altså ikke sket.

EU's brutale kamp mod irregulær migration

Ikke desto mindre ligger billederne af irregulær migration fra Afrika til Europa til grund for en stor del af den politiske uro og polarisering i de europæiske indvandringsdebatter. Selvom der selvfølgelig er mange stemmer i debatten, er det i de fleste lande blevet den gængse opfattelse, at irregulær indvandring skal bekæmpes for enhver pris. Danmark og Storbritannien er blevet forsidestof for de kontroversielle planer om at udlicitere asylbehandling til Rwanda – et land, hvor Paul Kagame har sat sig tungt på magten, og hvor journalister og oppositionspolitikere ikke længere tør være.

Europæiske lande investerer i informationskampagner, der skal afskrække folk fra at forlade deres hjemegn, og EU ønsker nu igen det internationale udviklingssamarbejde at bekæmpe de såkaldte ”grundårsager” til (irregulær) migration i migranternes nærområder, blandt andet gennem EU's *Trust Fund for Africa* (EUTF).

Andre strategier er mildt sagt kontroversielle, og de har formentlig bidraget til, at flere migranter har været udsat for fare og overgreb langs med Europas ydre grænser.

Mest oplagt er EU's støtte til den libyske kystvagt blevet kritiseret bredt. Libyen er et land i politisk opløsning, og den libyske kystvagt er blevet bredt anklaget for systematiske overgreb mod migranter i umenneskelige interneringscentre og langs migrationsruter. Organisationen International Organization of Migration IOM vurderer at cirka 570.000 migranter er fanget i limbo i Libyen.

Med Tyrkiet-aftalen, der blev underskrevet i 2016, fik EU sat en stopper for strømmen af syriske flygtninge og andre migranter, men de tyrkiske myndigheder er anklaget for at forsømme de mere end 3,6 millioner syrere, der i øjeblikket er strandet i landet.

Til sidst er der de forfærdelige rapporter fra den belarussiske grænse i vinteren 2021-2022, hvor Lukasjenko-regimet ser ud til bevidst at have sendt afghanske flygtninge og andre mi-

granter ind i Polen og Litauen til fods. Belarus' naboer svarede igen med at lukke sine grænser og efterlod dermed migranterne til at sulte og fryse i et øde ingenmandsland.

Forhandlingerne mellem EU og AU

Forhandlingerne mellem EU og Den Afrikanske Union (AU) om migrantspørgsmålet har vist to grundlæggende forskelle. For selvom det har været de europæiske krav om øget grænsekontrol og bilaterale udvisningsaftaler, der har taget mest plads, har AU vist en helt anden holdning til migration.

AU's medlemslande har konsekvent nægtet at acceptere deres borgeres ufrivillige tilbagevenden, selv når disse aftaler er blevet kombineret med løfter om øget økonomisk støtte. Afrikanske aktører har insisteret på, at migration, herunder afrikansk migration til Europa, er et vigtigt aktiv for kontinentet, da migranter sender penge hjem, uddanner sig, og etablerer varige transnationale bånd gennem den enorme og voksende afrikanske diaspora.

Den afrikanske diaspora, altså mennesker med afrikansk baggrund, som har bosat sig udenfor kontinentet, er blevet en kernesag både på AU-niveau og i de enkelte afrikanske medlemslande. Mange lande har et diasporaministerium, og det er ikke ualmindeligt at se præsidentkandidater indlede deres valgkampagner i udlandet, netop for at nå ud til det, som AU tit omtaler som sin ’sjette region’, og som støttes gennem initiativer som African Union Commission's Citizens and Diaspora Organization (CI-DO) og African Union Diaspora Programme. Der er med andre ord en verden til forskel i den måde, Europa og Afrika opfatter migrationens rolle.

I Europa opfatter man for det meste migration som et symptom på samfundsproblemer i det globale syd, hvis ”grundårsager” skal behandles gennem målrettede politiske tiltag. Med afrikanske øjne ser man for det meste migration som en udviklingsressource, blandt andet med henvisning til at de summer som afrikanske migranter sender hjem for længst har overgået de

midler kontinentet får gennem internationalt udviklingssamarbejde. Den afrikanske diaspora er blevet en vigtig faktor ikke kun i politikken, men også som en udviklingssektor.

De strukturelle forklaringer

Der er nogle grundlæggende strukturelle grunde til at de to verdensdele har så forskellige syn på hvad migration er for en størrelse. Og det handler selvfølgelig mest om økonomisk ulighed, og om en lang (koloni-)historie af en meget ulige magtrelation mellem Afrika og Europa, på trods af de seneste årtiers retorik om et "ligeværdigt partnerskab", som blev gentaget som banner for det sjette EU-AU-topmøde i Bruxelles i februar. På trods af de gode intentioner, og de fornyede løfter om at øge den økonomiske støtte til Afrika, er det netop denne relation – mellem en donor og en modtager – som stadig sætter dagsordenen. For at sige det ligeud, så bygger det kontinentale samarbejde mellem EU (med et BNP på 29.890 € per indbygger) og AU (med et BNP på ca. 10.190 € per indbygger) på en af de største regionale indkomstkløfter i verden. At cirka 470.00 mennesker ud af Afrikas befolkning på cirka 1,4 milliard hvert år bruger migration mod Europa som en strategi kan faktisk ikke komme bag på nogen.

Samtidigt er det oplagt, at Europa har brug for arbejdskraft udefra. Befolkningen bliver ældre og har brug for pleje. Og den arbejdsføre andel af befolkningen krymper. Det kræver selvfølgelig en langsigtet investering at få uddannelser og sprogkompetencer til at matche hinanden på tværs af to kontinenter med så forskellige forudsætninger, men det er alligevel slående, at man i Europa har så svært ved at tænke sig, at indvandring fra Afrika vil kunne være en fordel. Og jeg er ikke alene om at tro, at vi i Europa stadig plejer nogle gamle og afstumpede opfattelser, som kommer i vejen for en mere pragmatisk tilgang til invandringen. Libyens tidligere diktator, Muammar Gaddafi, blev kendt for at sige det ligeud. Under et besøg i Rom i august 2010 brugte han sit pressemøde til at sende en advarsel til Europas ledere, hvor der ikke blev lagt mange fingre imellem:

"I morgen er Europa måske ikke længere europæisk, og endda sort, da der er millioner, der ønsker at komme ind ... Vi ved ikke, hvad der vil ske, hvad vil reaktionen være fra de hvide og kristne europæere, der står over for denne tilstrømning af sultende og uvidende afrikanere ... Vi ved ikke, om Europa vil forblive et avanceret og forenet kontinent, eller om det vil blive ødelagt, som det skete med de barbariske invasioner."

Gadaffis grove trussel om at udløse en 'tilstrømning af sultende og uvidende afrikanere', hvis han ikke fik EU-penge til at holde dem i Libyen, afspejler til dels spændingen mellem Nordafrika og resten af kontinentet. Men med tanke på at Gadafi også var en fortaler for panafricanisme og kontinental integration, så var hans ordvalg nok mest en provokation, der satte fingeren på en af de skyggesider, som stadig præger den europæiske invandringsdebat i dag, nemlig frykten for den racialiserede anden.

For eksempel er der mange afrikanske observatører, som har bemærket, at tonen omkring flygtninge fra Ukraine er en helt anden end den de er vant til at høre. Denne forskelsbehandling blev præciseret med gadaffisk afstumpethed af den bulgarske præsident Rumen Radev som reaktion på ankomsten af ukrainske flygtninge efter den russiske invasion i februar 2022:

"Det er ikke de flygtninge, vi er vant til ... disse mennesker er europæere ... Disse mennesker er intelligente, de er uddannede mennesker ... Det er ikke den flygtningebølge, vi har været vant til, mennesker, vi ikke var sikre på med hensyn til deres identitet, mennesker med uklar fortid, som endda kunne have været terrorister ..."

Radevs antydelse af, at hele Europa deler hans ubehagelige menneskesyn er selvfølgelig helt ude at cykle, men min pointe er, at vi er nødt til at tale åbent om, at fremmedhad og racisme udgør en faktor i den europæiske invandringsdebat, og derfor også underminerer retorikken om et "ligeværdigt partnerskab", på samme måde som den økonomiske ulighed. Det har aldrig været billigere at rejse mellem verdensdele, og selvom den digitale revolution ikke når ud til alle, så har

de fleste mennesker i verden adgang til mere information om omverdenen end nogensinde før. Det er ikke længere primært teknologien, der sætter grænser for global mobilitet.

Det at opsøge nye muligheder eller gamle venner burde være et globalt fællesje, men det er i stedet blevet et privilegium for de rigeste og os, der har det rigtige pas. Det, der gør det svært for aspirerende migranter at arbejde og bosætte sig i et andet land er, at den rigeste del af verden har så dårlige arbejdsmarkedsforhold for udenlandsk arbejdskraft.

Europa er besat af grænser

De fleste lande i Europa har, især siden flygtningekrisen, indført rigide og politisk motiverede krav om standardiserede eksamensbeviser, sprogfærdigheder og i stigende grad endda kulturel assimilering. Uanset hvad man har for politiske holdninger til alt det, så er den indadvendte og restriktive holdning til international migration uhensigtsmæssig, fordi den gør det nærmest umuligt at tænke pragmatisk og langsigtet omkring, hvilken rolle migration kan komme til at spille.

Det er EUs mislykkede forsøg på at blive enige om en ny "pagt" om asyl og migration et godt eksempel på. Som den kamerouanske hi-

storiker og debattør Achille Mbembe påpeger, så har Europa udviklet en besathed omkring grænser, som bliver mere og mere destruktiv. Mbembe synes, at det er på tide, at Afrika ser tilbage på sin egen historie, hvor mobilitet traditionelt har været en vigtig og forholdsvis uproblematisk del af både det politiske og sociale liv, i stedet for at tilpasse sig Europas indadvendte tankegang. Samtidigt er der dog også langt imellem afrikanske ledere, som er villige til at tænke anderledes. På den måde siger Gadaffis kyniske udnyttelse af europæisk fremmedfrygt også noget om, hvordan mange afrikanske ledere er villige til at gå meget langt i at udlevere sin egen befolkning for at holde sig gode venner med (eller true) Europa – som vi også har set det med de dybt problematiske udleveringsaftaler, som Sahellandene har indgået med EU siden flygtningekrisen.

Det, jeg ser migrationsforskere, aktivister og beslutningstagere i både Afrika og Europa gøre, er at finde måder at komme uden om den polariserende politiske diskussion om migration og i stedet bruge andre begreber og indgange for at kunne tilbyde mere afgrænsede og praktiske løsninger. For eksempel taler mange om "talentudveksling", som i praksis er tidsbegrænsede kontrakter for afrikanske arbejdere med tilhørende uddannelsesforløb, og om kommunale by-til-by samarbejder på tværs af kon-

Foto: Imre Tömösvári / Unsplash

tinenterne, som underspiller migrationsspørgsmålet og fokuserer mere på, hvad man kan lære af hinanden.

Disse initiativer er vigtige, men de løser ikke det større problem omkring, hvordan vi taler og tænker om migration.

FN's globale migrationsaftale, som Danmark og de fleste andre EU- og AU-lande tilsluttede sig, så ellers ud til at kunne blive en ny fællesnævner for en mindre politiseret, og mere pragmatisk indgang til at knytte migration og udvikling sammen, men som den nyligt afsluttede evaluering af aftalen viste, så er de rige lande i verden mest interesserede i deres egen grænsekontrol, og opfattelserne omkring migrationens rolle deler stadig de rigeste og de fattigste dele af verden i to uforenelige blokke.

*Jesper Bjarnesen er antropolog og seniorforsker ved det Nordiske Afrikainstitut. Han arbejder mest med regional arbejdsmobilitet i Vestafrica, og har specialiseret sig i de fransktalende lande i regionen. Han er medstifter af forskningsnetværket AMMODI, som samler afrikanske og europæiske migrationsforskere og policyeksperter. Og så er han medredaktør af bogen *Worlds Apart? Perspectives on Africa-EU Migration Governance*, som udkommer senere i år hos det sydafrikanske forlag Jacana.*